
glosszák egy antológia első szemelvényeihez

BORI IMRE

A magyar irodalmi közízlés hetven esztendejének adósságát törleszti Weöres Sándor antológiája, melynek „Eelfelejtett magyar versek” a munkacíme, s minden bizonnyal nemcsak azért, mert vagy ötszáz szép verset ment meg a feledéstől, s hogy gyarapítja az amúgy is oly gazdag magyar költészeti kincsesházat. Weöres Sándor újrafelfedező kedve ugyanis nemcsak az elfeledettségen inszisztáló módon válogat. Azok a versek, melyek antológiáját hivatottak szemléltetni, jelzik, hogy többről és jelentősebbről van szó: a régibb magyar költészetben egy határozott ízlés keresi a maga létezésének igazolását, s a költő, akinek történeti érzékéről akár külön tanulmány is készülhetne, valójában megcsontosodott irodalmi közhelyeinket fogja perbe, s oszlatja a magyar irodalmi előítéleteknek immár szinte átláthatatlan kódét, mely eltakarja szemünk elől a magyar költészet egy egész vonulatát.

Weöres Sándor vállalkozását tehát szokatlannak kell minősítenünk, ha a magyar irodalmi hagyományok kontextusában nézzük. A magyar irodalomban ugyanis nagyon ritkák az olyan szubjektív vállalkozások, amelyek például a francia irodalomban általánosan elfogadottaknak, szokásosaknak minősülnek. Itt irodalomtörténészek készítik a magyar líra antológiáit irodalomtörténeti elhatározással, s kivételes esetekben, mintegy mindig az úgynevezett egészrtartva szem előtt, vigyázva az irodalomtörténet szentesítette arányokra, s olyan módon, hogy a válogatás a végső ítélet erejével is bírjon. Utaljunk akár Endrődi Sándor, akár Horváth János nagy vállalkozásaira, s hivatkozzunk a *Hét évszázad verseinek* három kötetére, hogy kitéssék ennek a merevebb történeti igénynek a diadala az irodalmi közgondolkodás rugalmasabb, a maga természetes előzményeit kutató szemlélete felett. A magyar irodalmi gyakorlattal szemben viszont a francia irodalmi tudat hagyományait szüntelenül mozgásban és változásban látja, következőképpen lehetősége nyílik szinte minden korszaknak és művészeti mozgalomnak, hogy megalkossa a maga képét a francia költészet hagyományairól, hogy felfedezze őseit

s a maga képére formálja a jelenéből következő múltját is. Egy fetiszizált, tabukkal terhelt irodalomszemlélet nyilvánvalóan nehezen tudja ezt a kötetlen és szabad irodalmi „gazdálkodást” helyeselni, s nem véletlen, hogy a magyar antológiák történetében hiába keressük azt, amelyben a Nyugat-nemzedék olvasói és felfedező kedve tallóz a magyar lírában, s hiába nyomozunk a magyar avantgarde ilyen gyűjteménye után is: sem a szabad vers hívei, sem a magyar expresszionizmus vagy szürrealizmus nem kutatótt természetes hagyományai után, s nem tették meg ezt a nyomukba lépők sem. Móricz Zsigmond *Magvetője* a dicséretes kivétel, melyben a válogató a maga ízlésvilágának gyökereit tükröztette. Egy egészen kurta emlékezet gesztusait láthatjuk csupán: Ady Vajda Jánosra, legtávolabb Petőfire hivatkozik, Babits Arany Jánosra mutat, Kassák Révész Béla és Ady Endre nevét említi, Füst Milán Berzsenyire esküszik, a háború után pedig még egy Sőtér István is inkább jelenét és közelmúltját méri fel, mint a modern magyar líra hagyománykörét.

Nem feladatunk, hogy ezen a helyen a fentiekből adódó összes vonatkozásokat felderítsük — ám meg nem kerülhető, hogy szóvá ne tegyük azt a paradox tanulságot, amelyet a fentiekből kiszűrhetünk. Ha más nem, az azonban nyilvánvalóvá válik, hogy a magyar irodalom viszonya a hagyományhoz közletről sem konkrét és körvonalazott, s hogy sokkal inkább egy alapjait nélkülvő fikció, mint tényleges, számba vehető és körvonalazható, a magyar költészet múltjának aranyfedezetével létező és hasznosítható „forgótökéje”. Egy szemlélet, amely szüntelenül az „egészre” hivatkozik, ám elmulasztja részleteiben meghatározni, valójában nem is szemlélet, minthogy egyetlen korszaka sem volt még a magyar irodalomnak, amely lényegében hordta volna az egész költészeti múlttal való korrespondenciájának az igényét. S nem vall erről a hagyományokra esküsző irodalomszemlélet sem, amely az egészre való hivatkozással valójában meg akarja kerülni az egyenes feleletet arra a kérdésre, hogy mit vállal valójában a költészeti múltból, s mit nem. A határozatlanság langyosabb közegében ugyanis a szemlélet fikciójellege sem ütközik ki, annál inkább sem, mert a múlttal szembeni viszony meghatározása eleve a jelennel szembeni viszonyulás definiálását is feltételezi.

Az az antológia, amelyből egy csokorra való verset Weöres Sándor válogatásában megmutatunk, intencióiban szakít a magyar irodalmi szemlélet eme definiálatlan, múltra hivatkozó, a múlttal szembenézni azonban mégsem akaró szemlélettel. Részrehajlása is szemmel látható, s ha röviden kell jellemeznünk, mit a válogatás sugallataiból kiszűrünk, akkor azt mondhatjuk, hogy Weöres Sándor a régebbi magyar költészetben azokat a verseket keresi, amelyek az ő *modern* költészetének az ősei, és azt az antológiát készítgeti, amelynek első változatát még Adyéknek kellett volna megalkotniok, s nyilván akkor sem járunk messze az igazságtól, ha arra figyelmeztetünk, hogy Weöres Sándor „varázsvesszeje” a maga költészeti világának sajátos univerzuma oly sokféle költői hang és „vers” mikrokozmoszaival. A válogatás szubjektív eredője tehát vitathatatlan, de az is, hogy ugyanakkor azok a motívumok, amelyek a XVII. és XVIII. századi magyar lírából már itt megszólalnak, a modern magyar líra objektívabb képét is sejtetik a történetiségnek el nem hanyagolható szempontjából.

Mert végeredményben ez az antológia azt mutatja meg, hogy minden

híresztelés ellenére nemcsak a hagyományos magyar költészetnek van hagyománya, hanem a modern és avantgarde magyar lírának is — amavval legtöbbször párhuzamban, de elfeledve és elhallgatva, némaságra ítélve, a hagyományos ízléskörökből kirekesztetten. Versek szólalnak meg tehát, amelyeknek hangját a modern költő is vállalhatja, játékok, amelyek arra vallanak, hogy a képzelet legfurcsább tréfái iránt az érdeklődés sem új keletű, s hogy nincs olyan modern költői kaland sem, amelynek ősképére a magyar költészet egyetemességében ne lehetne rábukkanni. Türelmetlenül és izgatottan várjuk az antológia elkészültét, mely a modern magyar líra vallomása lesz őseiről s messzi múltat reveláló hagyományairól.